

PSICOFARMACOLOGIA I NOU ESTUDI DE GRAU DE PSICOLOGIA

Ana Adan Puig

Departament de Psiquiatria i Psicobiologia Clínica

Facultat de Psicologia. Universitat de Barcelona

aaadan@ub.edu

Resum

La proposta del nou títol universitari de grau de Psicologia recull com a continguts formatius comuns a la matèria instrumental de Bases Biològiques de la Conducta l'estudi dels fonaments biològics dels trastorns psicològics i dels mecanismes d'acció dels fàrmacs que actuen sobre el comportament i els processos psicològics. Així doncs, cal esperar que bona part de les facultats espanyoles incorporin la matèria de Psicofarmacologia com a crèdits troncal en la confecció dels nous plans d'estudis. La Universitat de Barcelona (UB) introduí l'assignatura de Psicofarmacologia com a obligatòria de segon cicle a la darrera reforma del pla d'estudis, l'any 1999. Aquesta consta de 6 crèdits, quatre corresponents a teoria i dos a pràctiques, impartint-se a segon cicle de l'actual llicenciatura de Psicologia. Es presenta aquí la nostra experiència docent a l'assignatura, exposant a grans trets la metodologia emprada, els materials didàctics elaborats per afavorir l'aprenentatge dels continguts i el desenvolupament de les competències necessàries per la pràctica professional de la psicologia, així com els criteris d'avaluació. La present aportació pot ser útil als equips docents de les diferents universitats espanyoles per la incorporació al futur estudi de grau de Psicologia de la matèria de Psicofarmacologia.

Resumen

La propuesta del nuevo título universitario de grado de Psicología recoge como contenidos formativos comunes a la materia instrumental de Bases Biológicas de la Conducta el estudio de los fundamentos biológicos de los trastornos psicológicos y de los mecanismos de acción de los fármacos que actúan sobre el comportamiento y los procesos psicológicos. Así, cabe esperar que buena parte de las facultades españolas incorporen la materia de Psicofarmacología como créditos troncales en la confección de los nuevos planes de estudio. La Universidad de Barcelona (UB) introdujo la asignatura de Psicofarmacología como obligatoria de segundo ciclo en la última reforma del plan de estudios, el año 1999. Ésta consta de 6 créditos, cuatro correspondientes a teoría y dos a prácticas, impartándose en segundo ciclo de la actual licenciatura de Psicología. Se presenta aquí nuestra experiencia docente en la asignatura, exponiendo a grandes rasgos la metodología utilizada, los materiales didácticos elaborados para facilitar el aprendizaje de los contenidos y el desarrollo de las competencias necesarias para la práctica profesional de la Psicología, así como los criterios de evaluación. La presente aportación puede ser útil a los equipos docentes de las universidades españolas para la incorporación en el futuro estudio de grado de Psicología de la materia de Psicofarmacología.

Abstract

The proposal of the new university degree in Psychology, regarding the subject of Biological Bases of Behaviour, has as common formative contents the study of the biological foundations of psychological disorders and of the mechanisms of action of the pharmacological drugs that have an effect on behaviour and psychological processes. Thus, it is to be expected that many Schools of Psychology in Spanish universities will include the subject of Psychopharmacology as core credits when designing their new plan of studies. In 1999, the University of Barcelona (UB) introduced Psychopharmacology as a compulsory subject in the second cycle of the degree, as part of the last reform in its plan of studies. This subject has 6

credits, 4 of which are for theory and 2 of them for practice, currently applied in the second cycle of the Psychology degree. We present here our teaching experience in this subject, including the methodology used, the teaching materials designed to favour content learning, the development of the competences needed for the professional practice of psychology, and the assessment criteria. Our work can be useful for the teaching teams of the different Spanish universities who wish to include the subject of Psychopharmacology in their future degree of Psychology.

1. Introducció

L'ANECA, en la fitxa tècnica de proposta de títol universitari de grau a la llicenciatura de Psicologia (RD55/2005; 21 de gener), detalla com a continguts formatius comuns dins de la matèria instrumental de Bases Biològiques de la Conducta l'estudi dels fonaments biològics dels trastorns psicològics i dels mecanismes d'acció dels fàrmacs que actuen sobre el comportament i els processos psicològics. Els continguts de Psicofarmacologia, a més, resulten imprescindibles per a l'adquisició dels coneixements, capacitats i destreses indicades a diferents matèries pròpies. Podem mencionar com més evidents les de processos psicològics, personalitat i psicopatologia, avaluació i diagnòstic psicològic i intervenció i tractament psicològic. Així, doncs, cal esperar que la majoria de comissions encarregades de confeccionar els nous estudis de grau de Psicologia decideixin incorporar de forma obligatòria crèdits de psicofarmacologia, bé sigui com assignatura independent o formant part d'una més amplia.

El present treball recull l'experiència en la docència de la matèria de Psicofarmacologia a l'actual llicenciatura de Psicologia de la UB des del curs acadèmic 1999-2000, amb la introducció aquest darrer curs (2007-2008) de l'avaluació continuada. El que aquí exposem pot servir de punt de partida i referent pels grups docents de les diferents universitats espanyoles quan treballin el nou grau de psicologia adaptat a l'espai europeu i en la confecció dels seus plans docents. L'assignatura de Psicofarmacologia s'imparteix al cinquè semestre del segon cicle de l'Ensenyament i l'equip docent pertany a l'Àrea de Coneixement de Psicobiologia. Malgrat no existir incompatibilitats en el pla d'estudis, es recomana matricular-se després d'haver superat les assignatures troncales de primer cicle que oferta el nostre departament (Fonaments de Psicobiologia, Psicofisiologia i Psicobiologia) ja que són la base per facilitar el seguiment i l'aprenentatge significatiu dels alumnes.

La Psicofarmacologia es pot abordar des d'una multiplicitat d'enfocaments, tots ells complementaris però que es diferencien pels objectius d'estudi i les tècniques emprades (Morales, 1990). Els tres enfocaments principals són la Farmacologia de la Conducta, la Neuropsicofarmacologia i la Psicofarmacologia Clínica, tot i que podem mencionar també altres de productivitat creixent i indubtable interès teòric com la Cronopsicofarmacologia i la Psicofarmacogenètica. La Farmacologia de la Conducta fa èmfasi a la investigació bàsica de laboratori (experimentació amb animals) i mitjançant dissenys causals intenta establir les relacions entre una o més variables independents (fàrmac) i variables dependents comportamentals. La Neuropsicofarmacologia utilitza els fàrmacs com un mitjà per a conèixer les bases biològiques de la conducta i, finalment, la Psicofarmacologia Clínica és un enfoc aplicat que té com a principal objectiu l'estudi dels psicofàrmacs amb finalitats terapèutiques (Leonard, 2003).

La docència d'una assignatura denominada Psicofarmacologia permet integrar els coneixements de les tres principals subdisciplines essent el que realitzem en el programa de l'assignatura a la nostra Facultat. Així, exposem els efectes terapèutics i adversos de l'administració de psicofàrmacs a individus afectats de psicopatologies (Psicofarmacologia Clínica) relacionant-los amb les bases biològiques subjacents (Neuropsicofarmacologia) i les dades d'investigació bàsica amb models animals (Farmacologia de la Conducta). Aquesta opció promou la comprensió integrada dels coneixements bàsics i clínics de que disposem a l'actualitat, fomenta l'interès per la formació continuada i resulta d'indubtable utilitat per la pràctica professional d'un psicòleg amb independència de l'àrea de treball on finalment s'exerceixi (Adan & Sanchez-Turet, 2001).

Si volem el grau de Psicologia vinculat a Ciències de la Salut i que la professió sigui considerada sanitària, no hi ha dubte de la necessitat de formar als futurs professionals amb continguts de Psicofarmacologia (Wautier & Tolman, 2007). Una formació que s'ha de considerar bàsica o introductòria, però que pot obrir la porta a una formació de postgrau

especialitzada en un futur, que fins i tot pugui preparar per la capacitació legal de prescriure psicofàrmacs com ja ha passat en altres països (McGrath, 2007; Estat de Califòrnia: Projecte de llei número SB993, sobre la prescripció de psicofàrmacs per psicòlegs clínics, 2007).

La formació de grau dels estudiants de psicologia ha de promoure l'enfoc bio-psico-social tan pel que fa a la salut com a les malalties, capacitant en el coneixement de les possibilitats i limitacions dels abordatges psicològics i les potenciacions sinèrgiques que s'estableixen en les intervencions multidisciplinars. El camp de les drogodependències és un excel·lent exemple en aquest sentit (Martín, 2007), tot i que encara s'ha de recorre un llarg camí en el àmbit de la intervenció en salut mental (Lemos, 2008). La presència de crèdits troncats de la matèria de Psicofarmacologia ha de permetre avançar en aquest sentit i minimitzar dins de la professió postures com la de que les malalties mentals són una invenció dels laboratoris farmacèutics per vendre fàrmacs, o que el sistema sanitari genera drogodependents (González & Pérez, 2007; Pérez, 2008).

2. Competències genèriques i específiques

L'**objectiu general** de l'assignatura de Psicofarmacologia és proporcionar informació a l'alumnat sobre els mecanismes generals de l'activitat dels fàrmacs, tot centrant l'estudi en l'acció i en l'ús dels psicofàrmacs. S'analitzen els diferents grups de psicofàrmacs que s'utilitzen en els tractaments dels trastorns mentals i es fa èmfasi especial en els seus efectes sobre la cognició i la conducta. Es tracten els conceptes claus farmacocinètics i farmacodinàmics dels principals fàrmacs, els seus efectes adversos, interaccions i en general tots aquells aspectes que tinguin més interès per als professionals de la psicologia. Així mateix, es treballa el concepte d'addicció i les principals substàncies addictives. Finalment, s'estudia la interacció entre els tractaments psicològics i els farmacològics, amb les recomanacions d'abordatge per les principals psicopatologies.

Els descriptors de l'assignatura o indicadors del seu contingut són els següents: hipnòtics; ansiolítics; antipsicòtics; antidepressius; psicoestimulants; noòtrops; activadors cognitius; addicció; farmacocinètica; farmacodinàmica; mecanismes d'acció; efectes adversos; interaccions.

Les competències que es proposa treballar corresponen a l'assignatura de psicofarmacologia i es fonamenten en la proposta de l'AQU Catalunya (2005), de l'ANECA (2005) i, molt en especial, en el treball desenvolupat al Taller de Docència sobre Competències Genèriques i Específiques del Grau de Psicologia (2007). Aquest es realitzà durant el curs 2006/2007 a la Facultat de Psicologia de la UB, essent organitzat per l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE). A continuació presentem les competències, tan genèriques com específiques, que es poden treballar en la matèria de Psicofarmacologia.

2.1. Competències genèriques o transversals

- Raonar de manera analítica i crítica (comparar i contrastar idees i conceptes/ adoptar un enfocament científic i crític envers les fonts d'informació/comprendre, sintetitzar i avaluar críticament textos i idees complexes).
- Organitzar i planificar les pròpies actuacions de manera eficaç i eficient per a l'assoliment de propòsits acadèmics i professionals (organitzar el temps, l'espai i els materials/establir objectius i prendre decisions sobre la seva prioritjació i sobre els procediments per assolir-los).
- Treballar en equip (col·laborar amb els altres i contribuir a un projecte comú/col·laborar en equips interdisciplinars i en equips multiculturals/participar en la resolució de conflictes).
- Comunicar-se oralment i per escrit a nivell universitari (comprendre i expressar-se oralment i per escrit en català, castellà i en una tercera llengua/redactar informes i memòries/mostrar habilitats pragmàtiques superiors per a la conversa, l'entrevista, el debat i els intercanvis d'informació/exposar oralment de manera fluida temes acadèmics i professionals/argumentar les pròpies opinions).
- Mostrar capacitat creativa i emprenedora (formular, dissenyar i gestionar projectes/cercar i integrar nous coneixements i actituds/mostrar autonomia d'actuació i criteri/ser conscient de la necessitat de desenvolupar i actualitzar els coneixements i habilitats professionals al llarg de la vida).

- Conèixer i respectar la diversitat humana (mostrar sensibilitat vers les diferències de gènere, cultura, capacitats i recursos/mostrar sensibilitat davant les injustícies socials i econòmiques/adoptar una actitud de compromís personal i professional amb un procés permanent de canvi social).

2.2. Competències de coneixements (què ha de saber l'estudiant: conèixer, identificar, enumerar...). S'han establert:

- Entendre els aspectes farmacocinètics i farmacodinàmics subjacents als mecanismes d'acció farmacològics.
- Conèixer la metodologia de recerca en psicofarmacologia.
- Conèixer els mecanismes psicobiològics de l'addicció i les principals substàncies addictives.
- Aprendre els mecanismes d'acció dels principals grups de psicofàrmacs.
- Entendre la relació entre la farmacologia de les sinapsis i les accions terapèutiques, així com també els possibles efectes adversos dels psicofàrmacs.
- Conèixer les diferents opcions de tractament psicofarmacològic en els principals trastorns mentals.
- Conèixer la utilitat d'abordatges conjunts psicològics i psicofarmacològics en les principals psicopatologies per promoure i incidir en la qualitat de vida i el benestar dels individus.

2.3. Competències d'habilitats o procediments (què ha de saber fer l'estudiant: resoldre, analitzar, calcular...). Són les següents:

- Capacitat per identificar i analitzar les demandes i les necessitats de persones en diferents contextos, establint-ne les prioritats corresponents.
- Valorar, contrastar i prendre decisions sobre l'elecció dels mètodes, procediments de recollida de dades i instruments de mesura adequats en cada situació o context d'avaluació.
- Elaborar i redactar informes tècnics sobre els resultats de l'avaluació, la recerca o els serveis demanats, tenint en compte el tipus de destinatari.
- Capacitat per fer diagnòstics seguint els criteris propis de la professió.
- Identificar les variables (individuals, ambientals, contextuais, de processos, etc.) que poden influir en una intervenció i detectar els signes de resistència al canvi.
- Obtenir i organitzar informació rellevant per analitzar i valorar les intervencions.
- Recollir, ordenar i classificar dades i materials de recerca (documents, històries clíniques, arxius, etc.).
- Fer servir les diferents fonts documentals en psicologia, mostrar un domini de les estratègies necessàries per accedir a la informació i valorar la necessitat d'actualització documental.

2.4. Competències d'actituds, valors i normes (com ha d'actuar, com ha d'estar, com ha de ser l'estudiant: plantejar-se, optar, esforçar-se...). La assignatura de Psicofarmacologia treballa que l'alumne sigui capaç de:

- Prendre decisions de manera crítica sobre l'elecció i l'aplicació dels diferents mètodes d'investigació psicològica.
- Respondre i actuar amb flexibilitat, respecte i discreció en els contextos d'intervenció, assessorament, mediació i tractament psicològic.
- adoptar una actitud de compromís personal i professional amb un procés permanent de canvi social.
- Prendre decisions i actuar d'acord a les normes deontològiques de la Psicologia dins l'àmbit de l'actuació professional.
- Comprendre el concepte i la necessitat d'una pràctica psicològica basada en l'evidència com a garantia de responsabilitat professional.

3. Continguts teòrics

El programa teòric de l'assignatura de Psicofarmacologia es compon de cinc grans blocs temàtics que es denominen: Introducció a la farmacologia, Psicofarmacologia bàsica, l'Addicció, Farmacodinàmica. Mecanismes d'acció dels diferents grups de psicofàrmacs i Tractaments psicofarmacològics.

El temps dedicat al desenvolupament dels blocs temàtics del programa és força diferent. Així, els tres primers suposen només un terç del temps total de docència teòrica presencial, mentre que als dos darrers es dedica la resta de temps disponible. La introducció a la farmacologia i els conceptes bàsics de psicofarmacologia cal desenvolupar-los per tal d'establir un llenguatge comú, ja que els alumnes arriben sense coneixements previs. El tema d'addicció té com a objectiu assenyalar la permeabilitat conceptual entre fàrmac i droga i els requisits per considerar que una substància té capacitat addictiva, donat que per aprofundir en la matèria els alumnes poden cursar l'assignatura optativa de segon cicle de Drogodependències que actualment oferta la Facultat amb caràcter més professionalitzador. Els blocs de farmacodinàmica (efectes terapèutics i adversos) i de tractaments psicofarmacològics i/o psicològics per les diferents psicopatologies són els de major dedicació temporal, per tractar-se dels més interessants per a la formació d'un psicòleg amb independència del camp de treball en que s'ubiqui. A la Taula 1 es detallen els continguts bàsics dels blocs temàtics corresponent al desenvolupament teòric de l'assignatura de Psicofarmacologia.

Taula 1. Temari teòric de l'assignatura de Psicofarmacologia a l'ensenyament de Psicologia a la UB.

1. INTRODUCCIÓ A LA FARMACOLOGIA 1.1. Conceptes bàsics 1.2. Farmacocinètica. Estudi fases (absorció, distribució, metabolisme i eliminació) 1.3. Farmacodinàmica. Corbes dosis-resposta 1.4. Efectes adversos
2. PSICOFARMACOLOGIA BÀSICA 2.1. Concepte de psicofàrmac i de psicofarmacologia 2.2. Classificació dels psicofàrmacs 2.3. Farmacologia de les sinapsis 2.4. Farmacologia del comportament: models animals 2.5. Metodologia d'investigació en psicofarmacologia. Tipus de disseny experimental
3. L'ADDICCIÓ 3.1. Terminologia i classificació drogues 3.2. Conceptes bàsics: dependència, tolerància, sensibilització, <i>craving</i> i neuroadaptació 3.3. Psicobiologia de les drogodependències 3.4. Prevenció drogodependències: reducció de danys 3.5. Principals substàncies addictives: psicodislèptics, psicoestimulants, depressors. Mecanismes d'acció i tractament farmacològic
4. FARMACODINÀMICA. MECANISMES D'ACCIÓ DELS DIFERENTS GRUPS DE PSICOFÀRMACS 4.1. Hipnòticsedants i ansiolítics 4.2. Antipsicòtics 4.3. Antidepressius 4.4. Reguladors de l'estat d'ànim 4.5. Psicoestimulants 4.6. Noòtrops i activadors cognitius
5. TRACTAMENTS PSICOFARMACOLÒGICS 5.1. El tercer factor: efecte placebo 5.2. Psicofarmacologia i psicoteràpia 5.3. Estratègies tractament pels diferents trastorns psicopatològics

Les hores setmanals de docència presencial de que disposem són 3, distribuïdes en dues sessions de 1,5 h. El període docent a la nostra Facultat comença a meitats del mes de setembre i finalitza la darrera setmana lectiva de desembre. Per tant, comptem amb un total de 14 setmanes durant les que sempre hi ha algun pont o festivitat que coincideix amb els dies de docència assignats a l'assignatura de Psicofarmacologia, resultant uns 25-26 dies reals de classe.

La cerca de fonts bibliogràfiques de la disciplina, per a suggerir com a fonamentals i d'aprofundiment, ens evidencia que són moltes i sovint de qualitat. Però cap d'elles recull els continguts i la seva organització ajustats al programa plantejat a l'assignatura. fet que s'explica bàsicament perquè van encaminades a la formació d'altres professionals. Així, vàrem decidir generar un material propi per l'exposició de les sessions teòriques, ajustat al programa i als objectius formatius per a alumnes de Psicologia, que any rera any s'ha revisat i actualitzat acuradament. Finalment van estimar que podia fer-se una publicació útil pels estudiants, la qual va veure la llum el curs 2007-2008 com a text editat per les Publicacions de la Universitat de Barcelona, en versió catalana i castellana (Adan & Prat, 2007) .

El text, titulat Psicofarmacologia en Esquemes, compila el material de suport en PowerPoint que el professor utilitza per l'exposició de les classes teòriques. Així, per cada mòdul del programa es presenta un conjunt d'esquemes que en facilitin la comprensió i que al ser molt visuals promouen la recuperació de la informació amb posterioritat, d'acord amb els objectius i continguts a tractar. S'ha intentat confeccionar per a cadascun dels conceptes clau un text simple que a l'hora inclogui el màxim d'informació en poques paraules i que contingui les excepcions conceptuals al funcionament general o múltiples alternatives, segons el cas. Els aspectes funcionals es troben exemplificats, normalment amb seqüències lògiques-deductives a fi que l'alumne pugui establir les generalitzacions pertinents, així com les excepcions. A les Figures 1-3 es presenten tres imatges seleccionades com a exemple del total que integren el text que suggerim com a bibliografia fonamental als estudiants.

Figura 1. Participació de l'òxid nítric (NO) en l'acció retrògrada de la transmissió glutamatèrgica (Bloc temàtic 2, tema de farmacologia de les sinapsis)

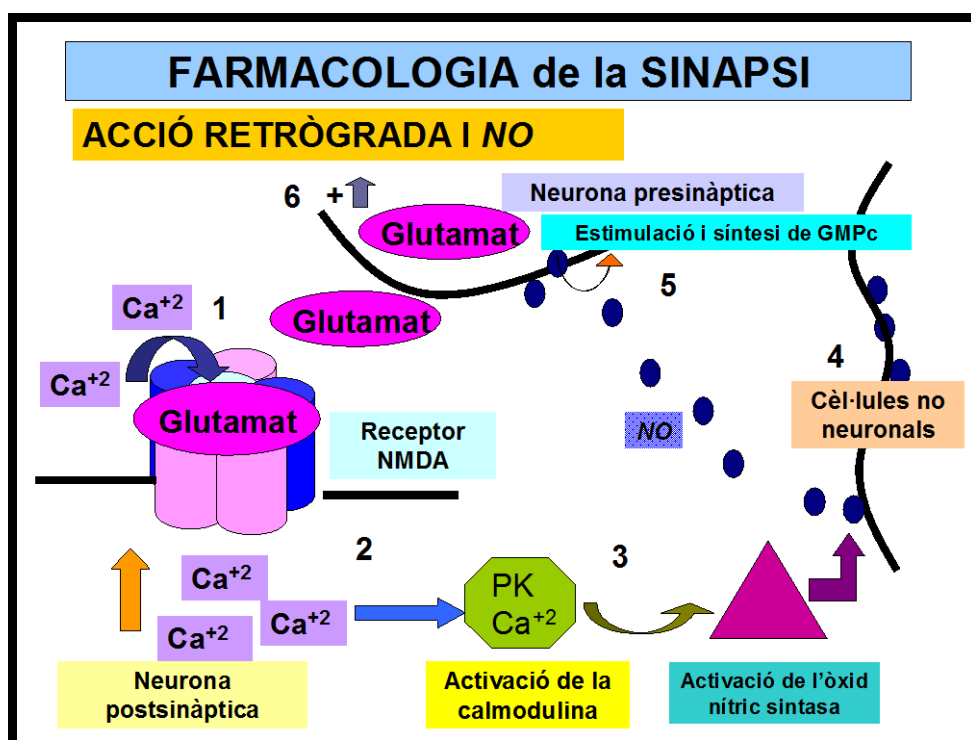

Figura 2. Avantatges dels antipsicòtics atípics respecte dels típics (Bloc temàtic 4, tema d'antipsicòtics)

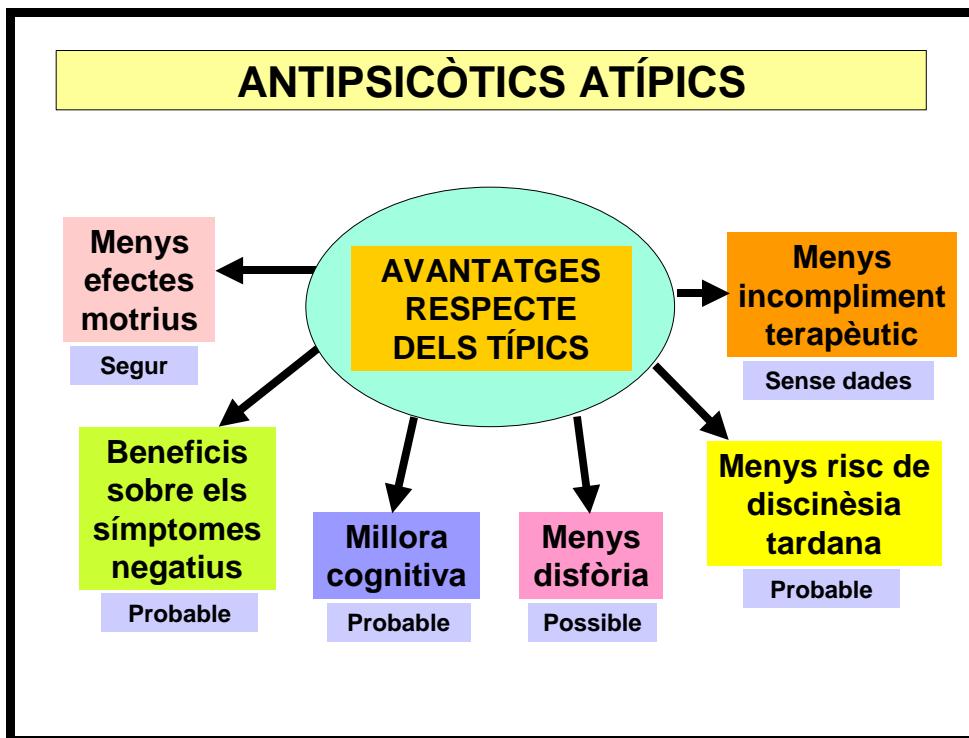
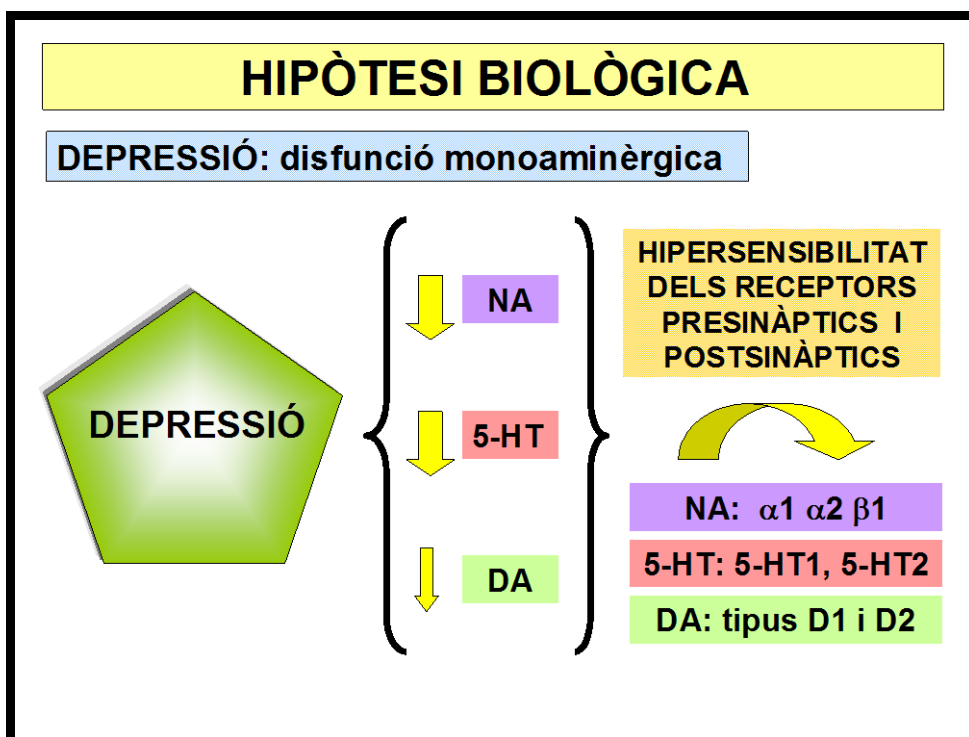

Figura 3. Hipòtesis biològica monoaminèrgica de la depressió (Bloc temàtic 4, tema d'antidepressius)

4. Continguts pràctics

Pel que fa a les pràctiques presencials, se'n realitzen tres de caràcter obligatori. Els alumnes que opten per l'avaluació continuada, han de presentar un informe individual de cada una d'elles (extensió màxima de 3 planes a interlineat simple i lletra arial 12) durant la setmana següent d'haver treballat la pràctica a classe. Cada pràctica suposa la possibilitat d'assolir un punt per a la nota final sobre 10. Els alumnes que opten per l'avaluació única tenen 15 preguntes de pràctiques, del total de 75 preguntes de l'examen, 5 corresponents a cada una.

La primera pràctica treballa la metodologia experimental necessària per a dur a terme un assaig clínic amb psicofàrmacs, exemplificada amb un possible nou antipsicòtic (material confeccionat per l'equip docent). Els alumnes han d'elaborar una proposta de disseny que es planteja i comenta en una sessió a classe, atenent a un conjunt d'aspectes (substàncies a administrar, disseny, criteris d'inclusió/exclusió, etc.) que tenen assenyalats com a pauta-guia en un full. També se'ls demana que busquin a fonts bibliogràfiques pertinents un assaig clínic el qual han de citar i dir a quina fase pertany tot raonant la seva decisió. La pràctica es duu a terme en acabar els continguts teòrics dels antipsicòtics, per tal d'aconseguir-ne el màxim aprofitament. La fitxa resum d'aquesta inclosa en el pla docent de l'assignatura és la següent:

Títol de la pràctica	Disseny d'un assaig clínic per a valorar l'eficàcia d'un nou antipsicòtic
Tipus de pràctica	Problemes
Objectius	Conèixer el tipus de metodologia experimental necessària per realitzar un assaig clínic amb psicofàrmacs (exemplificat amb un antipsicòtic). Conèixer i utilitzar els criteris preclínics relacionats amb la selecció de nous fàrmacs antipsicòtics.
Contingut	Disseny de l'assaig clínic a partir de les pautes i materials que es proporcionaran al dossier electrònic de l'assignatura. Selecció d'un treball científic amb un assaig clínic que s'haurà de avaluar atenent a les característiques de la mostra, el protocol establert i el fàrmac en estudi.
Durada	3 hores (activitat presencial), 3 hores (lectures prèvies) i 6 hores per la cerca d'informació a les fonts documentals i confecció del treball associat a la pràctica per a l'opció de l'avaluació continuada.
Avaluació	Continuada: 1 punt sobre 10 a la nota final. Única: mitjançant 5 preguntes incorporades a l'examen de l'assignatura.

La segona pràctica consisteix en la avaluació de la resposta al tractament psicofarmacològic de la depressió major amb el test de Hamilton i l'escala UKU per mesurar l'eficàcia i la seguretat, respectivament. Es duu a terme en acabar els continguts teòrics dels fàrmacs antidepressius. Se'ls aporta material d'un assaig clínic post-comercialització de l'antidepressiu Mirtazapina per a comentar les dades atenent al tipus de mecanisme d'acció d'aquest genèric. El pla docent incorpora la següent fitxa resum per aquesta pràctica:

Títol de la pràctica	Avaluació de la resposta al tractament psicofarmacològic de la depressió en el test de Hamilton i UKU.
Tipus de pràctica	Seminari/Problemes
Objectius	Conèixer la utilitat del test de Hamilton i de l'escala UKU per valorar l'eficàcia i la seguretat dels antidepressius. Ús pràctic del test de Hamilton i de l'escala UKU en un context de tractament farmacològic. Valoració i concreció de la eficàcia i els efectes adversos obtinguts a l'assaig clínic fase IV espanyol de l'antidepressiu Mirtazapina. Material disponible al dossier electrònic de l'assignatura.
Contingut	Autoaplicació del test de Hamilton i de l'escala UKU. Correcció d'ambdues eines psicomètriques. Interpretació dels resultats. Comentari i discussió de resultats de l'assaig clínic de Mirtazapina.
Durada	3 hores (activitat presencial), 3 hores (lectures prèvies) i 6 hores per la confecció del treball associat a la pràctica per a l'opció de l'avaluació continuada.
Avaluació	Continuada: 1 punt sobre 10 a la nota final. Única: mitjançant 5 preguntes incorporades a l'examen de l'assignatura.

A la tercera pràctica es treballen cinc casos clínics. Aquests han estat elaborats per l'equip docent de l'assignatura, per a poder introduir aspectes concrets relacionats amb estratègies de tractament i combinació d'abordatges psicofarmacològics i psicològics. En ella s'integren continguts de tots el mòduls treballats, amb especial èmfasi en que l'alumne sigui capaç d'identificar adequadament la situació, valori les possibles vies de consell o intervenció i proposi –si cal– l'abordatge psicològic que caldria dur a terme. La fitxa resum per la pràctica del pla docent de la Facultat és:

Títol de la pràctica	Casos clínics
Tipus de pràctica	Seminari
Objectius	Identificar l'adequació del tractament atenent a l'estat simptomatològic que es detalla a partir de casos clínics seleccionats. Valorar la necessitat d'un canvi de tractament i raonar les opcions més adequades. Identificació de possibles demandes de tractament psicoterapèutic degudes als efectes adversos de la medicació psicofarmacològica i comentar la intervenció professional a realitzar. Conèixer la resposta placebo al tractament psicofarmacològic, les condicions patològiques amb major índex de resposta i els principals predictors per considerar-los en l'abordatge clínic dels pacients.
Contingut	Presentació de diferents casos clínics dels principals trastorns psicopatològics que l'alumne haurà prèviament treballat, on segons el cas es poden valorar els diferents objectius plantejats en aquesta pràctica.
Durada	3 hores (activitat presencial), 3 hores (lectures prèvies) i 6 hores per la confecció del treball associat a la pràctica per a l'avaluació continuada.
Avaluació	Continuada: 1 punt sobre 10 a la nota final. Única: mitjançant 5 preguntes incorporades a l'examen de l'assignatura.

Una pràctica que durant forces cursos acadèmics varem realitzar consistia en treballar els efectes subjectius de la substància psicoestimulant cafeïna i l'efecte placebo, mitjançant l'administració als alumnes voluntaris que ho desitgessin de cafè amb cafeïna / cafè descafeïnat, tot fent mesures subjectives dels canvis percebuts. El moment de dur-la a terme era en finalitzar l'exposició dels psicoestimulants. És una pràctica molt atractiva pels alumnes, però la dificultat per a desdoblir grups a la nostra Facultat així com el cost associat del servei de restaurant del campus i la necessitat de dos professors col·laboradors per procedir adequadament amb l'objectiu ens va obligar a ajornar-la pel futur. La fitxa resum per la pràctica al pla docent era:

Títol de la pràctica	Avaluació dels efectes subjectius de la cafeïna
Tipus de pràctica	Laboratori
Objectius	Conèixer l'efecte placebo i la necessitat de fer mesures bassals, a fi d'identificar els efectes propis de la substància activa. Familiarització amb els mecanismes bàsics d'un disseny amb doble cec. Valoració dels efectes subjectius de la cafeïna (escales analògiques visuals i test de Stanford d'avaluació del nivell de somnolència). El dossier electrònic de l'assignatura conté els materials pel desenvolupament de la pràctica.
Contingut	Tots aquells voluntaris que ho desitgin consumiran un cafè (meitat amb cafeïna i meitat sense cafeïna) i es valoraran els efectes subjectius del tipus de beguda mitjançant una valoració pre i postconsum amb els instruments especificats anteriorment. Anàlisi estadística dels resultats i comentari dels resultats en relació a la beguda administrada (disseny naturalístic de doble cec).
Durada	3 hores (activitat presencial), 3 hores (lectures prèvies) i 6 hores per la confecció del treball associat a la pràctica per a l'avaluació continuada.
Avaluació	Continuada: 1 punt sobre 10 a la nota final. Única: mitjançant 5 preguntes incorporades a l'examen de l'assignatura.

Finalment, l'actual pla d'estudis contempla un crèdit a les assignatures de 6 crèdits d'activitat pròpia de l'alumne. Aquesta consisteix en dur a terme un treball tutoritzat, teòric o pràctic, be sigui de forma individual o en grup. A tal fi, hem seleccionat un conjunt de lectures totes elles en llengua castellana i en bona part revisions actualitzades, que complementen i permeten aprofundir tant els continguts teòrics com els de les pràctiques. El temps mínim que se'ls aconsella dedicar a aquesta activitat és de 15 hores i s'avalua mitjançant 10 preguntes objectives a la prova final de l'assignatura, tant si l'alumne opta per l'avaluació continuada com única.

Les lectures que es proposen vinculades al treball pràctic de l'assignatura de Psicofarmacologia es revisen anualment. Durant el darrer curs acadèmic (2007-2008) han estat dotze les publicacions triades. Els objectius de l'activitat pròpia són que l'alumne aprofundeixi en els coneixements dels principals grups de psicofàrmacs i la seva utilitat clínica, essent capaç de valorar l'adequació de la metodologia emprada en els assaigs clínics i la idoneïtat de la utilització dels principals psicofàrmacs tenint en compte les avantatges i inconvenients que poden produir. La Taula 2 recull les referències bibliogràfiques de la selecció de lectures.

Taula 2. Referències bibliogràfiques de la selecció de lectures dels crèdits de treball propi de l'assignatura de Psicofarmacologia proposades el darrer curs 2007-2008. Es detalla el mòdul teòric que complementen.

Mòdul 2

1. López-Muñoz, F., Álamo, C. & Cuenca, E. (2000). *La "década de oro" de la psicofarmacología (1950-1960). Trascendencia histórica de la introducción clínica de los psicofármacos clásicos.* 1er Congreso Virtual de Psiquiatría 1 Febrero – 15 Marzo 2000. Conferencia 34-CI-C. Disponible en: http://www.psiquiatria.com/congreso/mesas/mesa34/conferencias/34_ci_c.htm

Mòdul 3

2. Caudevilla, F. (2003). El "éxtasis": una revisión de la bibliografía científica sobre la 3,4-metilendioxitmetanfetamina. *Medicina Clínica*, 120, 505-515.
3. Fernández-Espejo, E. (2006). Neurobiología de la adicción a psicoestimulantes. *Revista de Neurología*, 43, 147-154.

Mòdul 4

4. Ortíz-Lobo, A. & De la Mata Ruiz, J. (2001). Nuevos antipsicóticos. *Información Terapéutica del Sistema Nacional de Salud*, 25, 1-8. Disponible en: <http://www.msc.es/farmacia/infmedic>
5. Álamo, C., López-Muñoz, F. & Cuenca, E. (2000). *El desarrollo de la clozapina y su papel en la conceptualización de la atipicidad antipsicótica.* 1er Congreso Virtual de Psiquiatría 1 Febrero – 15 Marzo 2000. Conferencia 34-CI-D. http://www.psiquiatria.com/congreso/mesas/mesa34/conferencias/34_ci_d.htm
6. Ledesma, A., Asensio, M.L. & Ruano, M.A. (2001). Consideraciones sobre el mecanismo de acción de los antidepresivos. *Anales de Psiquiatría*, 17, 333-341.
7. Burneo, J.G. & Mayor, L.C. (2002). Nuevos antiepilepticos. *Revista de Neuro-Psiquiatría*, 65, 47-55.
8. Artigas-Pallarés, J. (2004). Nuevas opciones terapéuticas en el tratamiento del trastorno por déficit de atención/hiperactividad. *Revista de Neurología*, 38 (Supl. 1), S117-S123.
9. Gandía, L., Álvarez, R.M., Hernández-Guijo, J.M., González-Rubio, J.M., Pascual, R., Rojo, J. & Tapia, L. (2006). Anticolinesterásicos en el tratamiento de la enfermedad de Alzheimer. *Revista de Neurología*, 42, 471-477.
10. Martín, M. & Larrión, J.L. (2002). Tratamiento psicofarmacológico de los síntomas psicológicos y conductuales de las demencias. *Boletín de Información Farmacoterapéutica de Navarra*, 10. Disponible en: <http://www.cfn Navarra/.es/WebGN/SOU/publicac/bj/textos/>

Mòdul 5

11. Montejo, M.L., Oca, L. & Soler, A. (2002). Factores asociados a la respuesta antidepresiva al placebo: una revisión. *Actas Españolas de Psiquiatría*, 30, 246-252.
12. Borrego, O. (2000). Tratamiento de los trastornos de la conducta alimentaria: anorexia y bulimia. *Información Terapéutica del Sistema Nacional de Salud*, 24, 44-50. Disponible en: <http://www.msc.es/farmacia/infmedic>

5. Fonts de documentació

La bibliografia que es pot recomanar per l'assignatura és extremadament amplia, però el nostre criteri ha estat seleccionar 2 manuals de bibliografia fonamental i 20 d'aprofundiment (veure Taula 3). La nostra experiència és que una càrrega excessiva de bibliografia fa que la majoria d'estudiants optin per no consultar cap manual. Una selecció acurada i mesurada de la bibliografia fonamental aconseguirà que bona part dels alumnes consultin si més no un manual bàsic i fins i tot que se'l comprin per incorporar-lo a la seva biblioteca. El resultat de la selecció

bibliogràfica suposa de forma raonada restriccions, donat que pretenem presentar als alumnes un conjunt de cites raonable. Es a dir, el tipus i quantitat de referències especificades són la quantitat que realment creiem que es poden suggerir als alumnes que cursen l'assignatura per tal de cobrir les necessitats i objectius a l'hora que assequibles i, per tant, realment consultables. Les dues referències fonamentals desenvolupen gran part del programa i estan disponibles en fons editorials i a la biblioteca del Campus. A la bibliografia d'aprofundiment es recullen textos o monografies útils per a preparar o ampliar qualsevol part del programa, en alguns casos en llengua anglesa, que es troben disponibles al fons bibliogràfic de la UB o són accessibles mitjançant qualsevol sistema de préstec documental o *on-line*.

Taula 3. Bibliografia fonamental i d'aprofundiment proposada per l'assignatura obligatòria de Psicofarmacologia a l'ensenyament de Psicologia de la UB.

Bibliografia fonamental

- Adan, A. & Prat, G. (2007). *Psicofarmacologia en esquemes (català)*. / *Psicofarmacología en esquemas (castellà)*. Col·lecció Salut. Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona.
- Wikinski, S. & Jufe, G. (2005). *El tratamiento farmacológico en psiquiatría. Indicaciones, esquemas terapéuticos y elementos para su aplicación racional*. Buenos Aires: Editorial Médica Panamericana.

Bibliografia d'aprofundiment

- Bruneton, J. (2005). *Fitoterapia*. 2ª Edición. Zaragoza: Editorial Acribia.
- De Pablo, J. (1996). *Psicofarmacología y terapia de conducta*. Madrid: Fundación Universidad-Empresa.
- Flórez, J., Armijo, J.A. & Mediavila, A. (2003). *Farmacología humana*. 4ª Edición. Barcelona: Masson.
- García-Sevilla, J.A. (2003). *Receptores para neurotransmisores*. 2ª Edición. Sitges: Ediciones en Neurociencias.
- Gómez-Jarabo, G. (Ed.). (1997). *Farmacología de la conducta: manual básico para psicoterapeutas y clínicos*. Madrid: Editorial Síntesis.
- Janicak, P.G., Davis, J.M., Preskorn, S.H. & Ayd, F.J. (1997). *Principles and practice of psychopharmacology*. 2ª Edició. Baltimore: Williams & Wilkins.
- Leonard, B.E. (2003). *Fundamentals of psychopharmacology*. 3ª Edición. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Lorenzo, P., Ladero, J.M., Leza, J.C. & Lizasoain, I. (Eds.). (1998). *Drogodependencias*. Madrid: Editorial Médica Panamericana.
- Madrid, J.A., & Rol, M.A. (Eds.). (2006). *Cronobiología básica y clínica*. Madrid: Editec@red.
- Mardomingo, M.J., Rodríguez, P. & Velasco, A. (1997). *Psicofarmacología del niño y del adolescente*. Madrid: Díaz de Santos.
- Navarro, J.F. (Coord). (2000). *Bases biológicas de las psicopatologías*. Madrid: Pirámide.
- Pies, R.W. (2000). *Manual de psicofarmacología básica*. Barcelona: Masson.
- Salín, R. (1999). *Manual de prescripción de antidepresivos*. Mexico: McGraw-Hill Interamericana.
- Sánchez-Turet, M. (Ed.). (1999). *Enfermedades y problemas relacionados con el alcohol*. Barcelona: Ed. Espaxs.
- Schatzberg, A.F., Jonathan, O.C. & DeBattista, C. (2005). *Manual de psicofarmacología clínica*. Barcelona: Ed. Ars Médica.
- Shiloh, R., Nutt, D. & Weizman, A. (2006). *Atlas of psychiatric pharmacotherapy*. 2^{on} Edition. Florida: CRC Press. Taylor & Francis Group.
- Soler-Insa, P.A. & Gascón-Barrachina, J. (Coord.). (2005). *RTM-III Recomendaciones terapéuticas en los trastornos mentales*. 3ª Edición. Barcelona: Ars Médica.
- Stahl, S.M. (2002). *Psicofarmacología esencial. Bases neurocientíficas y aplicaciones clínicas*. 2ª Edición. Barcelona: Editorial Ariel.
- Stahl, S.M. (2006). *Essential psychopharmacology: the prescriber's guide*. London: Cambridge University Press.
- Vallejo, J. (Ed.). (2006). *Introducción a la psicopatología y la psiquiatría*. 6ª Edición. Barcelona: Masson.

Recursos a internet

Els materials confeccionats per l'equip de docents o seleccionats de fonts bibliogràfiques tan per les pràctiques com pel treball propi de l'alumne estan penjats al dossier electrònic de l'assignatura (<http://dossiers.ub.edu/>) on l'alumne pot accedir fàcilment mitjançant la WEB de la UB per la secció de biblioteca. Tant a les aules d'ordinadors de la Facultat com a la biblioteca del campus els alumnes disposen de diversos punts per connectar-se a la xarxa sempre que ho desitgin i amb el seu número de identificació de la UB poden accedir-hi des de qualsevol punt de connexió. El dossier electrònic és una eina de suport docent que els alumnes de la nostra Facultat utilitzen ja des del primer curs, el qual suposa avantatges tan pels alumnes com pels professors, tot i que el primer dia de curs cal especificar clarament el tipus de material que conté i el nivell d'exigència en el seu ús. El dossier de Psicofarmacologia s'estructura en diferents carpetes que amb descriptors inequívocs diferencien els continguts i recursos inclosos en aquest (Taula 4). Tots els documents que conté utilitzen formats estàndard que no requereixen l'ús d'un programari determinat sota llicència perquè es puguin visualitzar (per exemple: pdf, html). En resum, s'intenta que l'accés a la informació sigui fàcil per millorar-ne l'ús. Qualsevol informació o fet rellevant que sorgeixi durant el curs es comunica amb una nota del professorat al dossier i les qualificacions dels alumnes també es publiquen perquè els alumnes puguin accedir-hi sense necessitat de desplaçar-se físicament a la Facultat per consultar les llistes en paper.

Taula 4. Pàgina inicial del dossier electrònic de Psicofarmacologia amb la informació general i les carpetes principals.

UBWeb

Identificador (Espai PDI, monUB):

Contrasenya:

[No tinc identificador](#)

[Ajuda](#)
[Índex general dels dossiers](#)
[Estadístiques](#)
[Visors de documents \(MSWord, PDF, MP3, etc.\)](#)

Biblioteca Dossiers electrònics

[Ensenyaments](#) > [Psicologia](#)

Psicofarmacologia (Psicologia)

Avis del professorat posat el dia 29-01-2008

A la carpeta de NOTES EXAMEN GENER2008 s'han penjat les notes de l'avaluació continuada (matí i tarda) i de l'avaluació única. En els respectius fitxers hi ha la data de revisió. Als fitxers on consta FINAL (separats per cada grup al matí i els dos de tarda junts) podeu trobar la suma i nota final. A les llistes hi ha DNI i alguns NIUBs que no es troben en els llistats, cal venir el dia de la revisió per aclarar la situació.

Professorat

- Ana Adan Puig (coordinadora)
- Gemma Prat Vigué
- Miquel Sánchez-Turet

Accés des d'ordinadors de fora de la UB: Per a consultar dossiers des de fora de la UB us heu d'identificar amb el vostre identificador i contrasenya (monUB o Espai PDI)

[\[Enviar fitxers\]](#) [\[Obrir totes les carpetes\]](#)

Descripció	Format	Mida	Data
Bibliografia recomanada		6 Kb	18-10-2007
Pla docent (pdf)	Web		27-07-2007
Lectures			
Pràctica 1			
Pràctica 2			
Pràctica 3			
NOTES AVALUACIÓ CONTINUADA			
NOTES EXAMEN GENER2008			

També es suggereixen diverses WEBS que permeten consolidar i aprofundir en els continguts de l'assignatura, així com relacionar-los amb altres camps (Taula 5). Al pla docent els alumnes tenen un conjunt d'enllaços seleccionats amb continguts rigorosos, molts vinculats amb institucions acadèmiques o professionals, tant nacionals com internacionals. En alguns casos aquestes permeten donar-se d'alta de forma totalment gratuïta i accedir al servei d'alerta sobre novetats i notícies d'interès *on-line*. Els professors en fem referència en iniciar el curs i durant el desenvolupament dels continguts per aspectes puntuals d'interès que poden consultar-se.

Taula 5. Relació de WEBS que es proposen per a consolidar i aprofundir els continguts de l'assignatura de Psicofarmacologia.

www.acnp.org - American College of Neuropsychopharmacology. Consulta: "Neuropsychopharmacology: The Fifth Generation of Progress Online", "Psychopharmacology: The Fourth Generation of Progress Online".

www.apa.org/divisions/div28/index.html - American Psychological Association. Division of Psychopharmacology and Substance Abuse.

www.eutimia.com - Salud Mental

www.fda.gov/cder/drug/default.htm - Food and Drug Administration, Centre for Drug Evaluation and Research.

www.medscape.com/druginfo - Free Continuing Medical Education (CME).

www.ncpamd.com/psychopharm.htm - Psychopharmacology Links.

<http://www.psicofarmacologia.info> - Psicofarmacología *On-line*.

www.psiquiatria.com - InterSalud.

www.vademecum.medicom.es - Medicamentos Comercializados en España. MP Medicom Editorial, S.A.

Finalment, s'estimula als estudiants perquè consultin publicacions periòdiques en les quals apareixen de manera sistemàtica o puntual treballs de psicofarmacologia. Aquestes, donada la limitació del pla docent, es recullen en el text de Psicofarmacologia en Esquemes i el dia de presentació de l'assignatura es comenten les més interessants. Els índexs de continguts de la majoria d'aquestes revistes es poden consultar a la seva pàgina *WEB* o a la editorial que les publica i, en la majoria dels casos, és possible accedir al resum de cada article ja publicat o en premsa. La UB disposa actualment d'un important nombre de subscripcions en línia a publicacions periòdiques que permet visualitzar i baixar-se el text complet de manera gratuïta al seu col·lectiu.

6. Avaluació

L'avaluació dels coneixements adquirits per l'alumnat es realitza mitjançant avaluació continuada. L'estudiant que manifesta no poder complir els requisits de l'avaluació continuada, però, té dret a una avaluació única. Aquesta decisió s'ha de fer constar per escrit en el termini màxim de 18 dies hàbils comptables des de l'inici del període lectiu del semestre, signant-se un document per duplicat, amb còpia per a l'estudiant i pel professor. En el cas que, per causa sobrevinguda degudament justificada, un estudiant que segueix l'avaluació continuada l'hagi d'interrompre, pot sol·licitar a la Comissió Acadèmica de la Facultat acollir-se a l'avaluació única. La Comissió, un cop valorada la sol·licitud de l'estudiant i la documentació que adjunta, pren una decisió que comunica a l'estudiant sol·licitant i al professor.

Si s'opta per l'avaluació continuada el 40% de la nota sobre 10 (4 punts) s'obté amb la realització de treballs individuals associats a les pràctiques presencials de l'assignatura i l'assistència a les classes, mentre que el 60% restant es fa amb una prova escrita final. Els treballs associats a cada una de les pràctiques s'han de presentar la setmana següent a la

seva realització i cada un d'ells puntua un màxim d'un punt (10% de la nota final). L'assistència a les classes pondera 1 punt si ha estat del 90% o superior, 0,75 punt entre el 80-89%, 0,5 punts entre el 70-79% i 0,25 punts entre el 60-69%. La prova escrita final es realitza amb data fixada pel Consell d'Estudis de la Facultat i consta de 60 preguntes amb quatre alternatives de resposta de les quals només una és certa. Cada resposta errònia resta 0,25 punts. Les preguntes es corresponen als continguts de teoria i de l'activitat pròpia de l'alumne, 50 de teoria i 10 de l'activitat pròpia. La nota obtinguda a la prova escrita final es suma a la resta de qualificacions sempre i quan l'alumne assoleixi el criteri d'aprobat (30 punts), en cas contrari se li guarda la nota dels treballs i d'assistència per a la següent convocatòria d'examen. El barem definitiu per al nivell de qualificacions de l'avaluació continuada és:

- 0-4,99 Suspès.
- 5-6,79 Aprobat.
- 6,8-8,49 Notable.
- 8,5-10 Excel·lent (Les matrícules d'honor s'assignen als alumnes que hagin obtingut les puntuacions màximes i d'acord amb els percentatges que permet la normativa vigent).

Si s'opta per l'avaluació única, es realitza una prova escrita final amb data fixada pel Consell d'Estudis de la Facultat. Aquesta prova consta de 75 preguntes amb quatre alternatives de resposta de les quals només una és certa. Cada resposta errònia resta 0,25 punts. Pel que fa a les preguntes que corresponen a teoria, pràctiques i activitat pròpia de l'alumne, 50 preguntes són de teoria, 15 de pràctiques i 10 preguntes de l'activitat pròpia de l'alumne. El barem definitiu per al nivell de qualificacions a la modalitat d'avaluació única és el següent:

- 0-37,4 Suspès.
- 37,5-50,9 Aprobat.
- 51-63,67 Notable.
- 63,75-75 Excel·lent (Les matrícules d'honor s'assignen als alumnes que hagin obtingut les puntuacions màximes i d'acord amb els percentatges que permet la normativa vigent).

El resultat acadèmic global són bons malgrat la dificultat de la matèria, amb més del 80% dels alumnes matriculats que superen l'assignatura a cada curs acadèmic. A la Facultat de Psicologia de la UB, la segona convocatòria de les assignatures que es cursen durant el període docent de setembre a desembre es realitza a finals de juny o començaments de juliol. Això fa que les notes en segona convocatòria no acostumin a ser massa bones, amb molt pocs notables i excel·lents. Els alumnes que han d'anar a segona convocatòria estan cansats, disposen de poc temps per reprendre i consolidar l'aprenentatge no assolit i la climatologia no els acompanya. També s'observa un increment del percentatge de no presentats, de entre el 10-15%, mentre que a primera convocatòria aquest és de menys del 5% sobre el total d'alumnes matriculats. El calendari obeeix a circumstàncies logístiques, però disposar de més temps per preparar aquestes segones convocatòries afavoriria als estudiants.

L'experiència de l'avaluació continuada, en el darrer curs acadèmic, ha suposat un notable increment de la feina docent de tutorització i correcció d'informes atès l'elevat nombre d'alumnes assignats a cada grup a la nostra Facultat (entre 85 i 100). Però s'ha de destacar que ha millorat el percentatge d'alumnes que superen l'assignatura en primera convocatòria i dels que han assolit qualificacions de notable i excel·lent en comparació als resultats de cursos acadèmics anteriors en els quals es feia l'avaluació única. La majoria d'alumnes s'han acollit a l'avaluació continuada, en especial al torn de matí en el qual han signat el document d'avaluació única menys del 6% del total de matriculats.

7. Conclusions

Després de gairebé una dècada impartint com a assignatura obligatòria la Psicofarmacologia, valorem la nostra experiència molt positivament. Aconsegüim motivar per la matèria a grups nombrosos d'alumnes que en iniciar el curs els sembla que la Psicofarmacologia els serà d'utilitat relativa, ja que els professionals de la psicologia no poden prescriure psicofàrmacs. En acabar el semestre la majoria han canviat d'opinió i pensen que

necessiten aquests coneixements per la seva pràctica professional i que resulten complementaris per a d'altres matèries de l'ensenyament. Retrobar-se amb algun d'ells quan ja estan exercint la professió fa que aquesta opinió s'hagi reforçat encara més.

El text de material docent teòric ha facilitat la comprensió dels continguts explicats a classe, potenciant un aprenentatge raonat i fugint d'aquell merament memorístic. També permet que l'alumne assisteixi a classe havent fet un primer contacte amb els continguts a treballar i que durant les exposicions pugui estar pendent de les explicacions del professor i no tant de prendre apunts. Això promou que sorgeixin més intervencions per part dels estudiants en relació al que s'està exposant i que el professor ho pugui aprofitar, en la mesura del possible, per articular aspectes transversals en les seves aclaracions. Les pràctiques i el treball propi de l'alumne són complementaris a la teoria, útils pel futur exercici de la professió i relacionats amb altres assignatures de la llicenciatura. La confecció del material associat a les pràctiques també ha facilitat que l'alumne pugui realitzar les sessions presencials amb els continguts treballats i que aquestes siguin molt més dinàmiques i enriquidores. Les sessions presencials, tant teòriques com pràctiques, han esdevingut al llarg dels diferents cursos acadèmics més actives i participatives en associació al material de suport confeccionat; fet que per les característiques de la matèria s'ha de valorar com a molt positiu.

Els alumnes manifesten estar satisfets pel que fa al plantejament i desenvolupament de l'assignatura, informació que es recull anualment mitjançant la enquesta institucional que realitza la Facultat i el Gabinet d'Avaluació i Innovació Universitària. Com ja s'ha comentat a l'avaluació, els resultats també són satisfactoris pel que fa al percentatge d'alumnes que superen l'assignatura a cada curs acadèmic. Cal destacar que molts estudiants assenyalen a l'enquesta que caldria dedicar més temps als continguts de Psicofarmacologia.

Per acabar, s'ha de comentar una reflexió important que s'intenta transmetre durant la realització de l'assignatura de Psicofarmacologia. Avui en dia la prescripció i l'automedicació de psicofàrmacs és molt elevada, excessiva en alguns casos. La seva utilització permet la remissió o el control de la simptomatologia amb força seguretat; per tant, la qualitat de vida de molts pacients se'n beneficia, però en cap cas podem dir que siguin curatius. En un futur, esperem que poc llunyà, els avenços neurocientífics han d'aconseguir abordatges més selectius i eficaços (genètica, cirurgia selectiva, etc.) que han d'anar restant importància i disminuint la utilització dels psicofàrmacs en el tractament dels trastorns psicopatològics i neurològics. Potser d'aquí a una o dues dècades la Psicofarmacologia ja no serà una disciplina tan potent, però, mentre esperem que arribi aquest moment, els professionals de l'àmbit de les Ciències de la Salut hem de ser coneixedors dels pros i els contres del tractament amb psicofàrmacs (Adan & Prat, 2007).

Cal esperar que les diferents comissions encarregades del disseny dels nous plans d'estudis del grau de Psicologia decideixin incorporar crèdits obligatoris de la matèria de Psicofarmacologia. La formació dels futurs professionals ha de treballar competències que habilitin per l'exercici de la professió basada en l'evidència (Col·laboració Cochrane: <http://www.cochrane.es>; Suelves, 2008), tot evitant el desconeixement o la confrontació amb d'altres intervencions professionals amb les que s'ha de col·laborar estretament per millorar la qualitat de vida dels clients i/o pacients. Conèixer l'efectivitat i necessitat d'introduir abordatges no psicològics, la conveniència de combinar-los amb intervencions psicoterapèutiques i les circumstàncies individuals que poden modular la resposta és imprescindible si no volem donar l'esquena a la demanda actual que la societat fa al col·lectiu professional de la Psicologia. L'experiència aportada aquí esperem que resulti d'utilitat en aquest sentit.

8. Referències bibliogràfiques

- Adan, A. & Prat, G. (2007). *Psicofarmacologia en esquemes*. Col·lecció Salut. Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona.
- Adan, A. & Sánchez-Turet, M. (2001). Complementariedad entre las terapias psicofarmacológicas y psicológicas. *Anuario de Psicología*, 32, 119-124.
- ANECA (2005). *Ficha técnica de propuesta de título universitario de grado según RD 55/2005, de 21 de enero*. Enseñanzas de Grado de Psicología.
- AQU Catalunya (2005). *Guia per al disseny d'un perfil de formació. El cas de Psicologia*. Barcelona: Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari a Catalunya.
- Estat de Califòrnia: Projecte de llei número SB993, sobre la prescripció de psicofàrmacs per psicòlegs clínics (2007). *Papeles del Psicólogo*, 28, 93-96.

- González, H. & Pérez, M. (2007). La invención de los trastornos mentales. Madrid: Alianza editorial.
- Lemos, S. (2008). El modelo de intervención en salud mental del sistema sanitario nacional de salud español: un largo camino por recorrer. *Infocop*, 37, 15-16.
- Leonard, B.E. (2003). *Fundamentals of psychopharmacology*. 3rd Edition. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Martín, E. (2007). Psicología y atención en drogodependencia en España: una visión histórica. *Papeles del Psicólogo*, 28, 41-48.
- McGrath, R.E. (2007). Historia breve del programa postdoctoral M.S. en psicofarmacología clínica psicología y psicofarmacología: compañeros naturales en la atención sanitaria holística. *Papeles del Psicólogo*, 28, 66-76.
- Morales (1990). Psicofarmacología. Multiplicidad de enfoques. *Revista de Psicología General y Aplicada*, 43, 121-126.
- Pérez, M. (2008). ¿Son los trastornos psicológicos enfermedades como otra cualquiera?. *Infocop*, 37, 9-10.
- Suelves, J.M. (2008). Cap a una psicologia professional basada en l'evidència. *Revista del COPC*, 205, 35-37.
- Taller de docencia sobre competencias genéricas y específicas del grado de Psicología (2007). *Diseño del perfil de competencias del futuro grado de Psicología*. X Congreso de Metodología de las Ciencias Sociales y de la Salud.
- Wautier, G. & Tolman, A. (2007). Psicología y psicofarmacología: compañeros naturales en la atención sanitaria holística. *Papeles del Psicólogo*, 28, 66-76.